

Dr Marcin Borkowski

Zbycie przedsiębiorstwa a wymóg uzyskania zgody dłużnika na przeniesienie wierzytelności

Uwagi ogólne

Definicja legalna pojęcia „przedsiębiorstwo” w tzw. ujęciu przedmiotowym, zawarta w art. 55¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny¹, rozstrzyga o tym, że obejmuje ono w szczególności: prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych, jak również wierzytelności oraz prawa z papierów wartościowych, z podkreślanym w doktrynie prawniczej zastrzeżeniem, że prawa te powinny pozostawać w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą (por. art. 55¹ pkt 3-4 k.c.)².

Czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo, w szczególności czynność prawna prowadząca do zbycia przedsiębiorstwa, powinna więc obejmować również prawa (wierzytelności) wynikające

¹ Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm. (dalej: k.c.). Uwzględnienia wymaga, że postanowienia kodeksu cywilnego dotyczące przedsiębiorstwa zostały znowelizowane w szczególności na podstawie ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408). Powyższa zmiana weszła w życie z dniem 25 września 2003 r. Rozważania zawarte w artykule odnoszą się stanu prawnego obowiązującego po wejściu w życie analizowanej nowelizacji kodeksu cywilnego.

² Por. E. Skowrońska-Bocian, [w:] *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz do art. 1-449*¹, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2008, s. 274 i nast.

z umów cywilnoprawnych, których stroną jest zbywca przedsiębiorstwa (stosownie do art. 55² k.c.)³.

Rozstrzygnięcia wymaga jednak, czy w razie zastrzeżenia w konkretnej umowie, że przeniesienie wierzytelności (praw) przysługujących wierzycielowi na podstawie danej umowy wymaga zgody drugiej strony tej umowy (tj. dłużnika), obowiązek uzyskania takiej zgody pozostaje aktualny także w przypadku zbywania przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c., w skład którego wchodzi wspomniane wierzytelności.

Analizując zagadnienia związane z przeniesieniem wierzytelności (praw) wchodzących w skład przedsiębiorstwa, nawiązać można również do problemu przeniesienia zobowiązań (obowiązków). W powyższym zakresie w szczególności należałoby ustalić, jakie działania powinien podjąć zbywca przedsiębiorstwa, aby przenieść na nabywcę przedsiębiorstwa spoczywające na nim zobowiązania.

Przeniesienie wierzytelności przysługujących prowadzącemu przedsiębiorstwo na podstawie umowy cywilnoprawnej w związku ze zbyciem przedsiębiorstwa

Analizując zagadnienie przeniesienia przez prowadzącego przedsiębiorstwo wierzytelności (praw) przysługujących mu na podstawie umowy cywilnoprawnej, szczególną uwagę zwrócić należy na regulację zawartą w art. 55² k.c., zgodnie z którym: „Czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo obejmuje wszystko co wchodzi w skład przedsiębior-

³ Pod określeniem „czynność prawna prowadząca do zbycia przedsiębiorstwa” autor niniejszego artykułu rozumie taką czynność prawną, na podstawie której dochodzi do szeroko rozumianego rozporządzenia prawem do przedsiębiorstwa w ujęciu wynikającym z art. 55¹ k.c., tj. do przeniesienia tego prawa na rzecz podmiotu trzeciego. W powyższym zakresie warto nawiązać do zaproponowanego przez S. Sołtysińskiego rozróżnienia poszczególnych rodzajów czynności rozporządzających, które można określić mianem koncepcji rozporządzenia (i obciążenia). Por. szerzej S. Sołtysiński, *Czynności rozporządzające. Przyczynek do analizy podstawowych pojęć cywilistycznych*, [w:] *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*, Warszawa 1985, s. 301 i nast. Autor w powyższej rozprawie przeprowadził szczegółową analizę czynności rozporządzających, do której to grupy zaliczył czynności przeniesienia prawa, czynności prowadzące do obciążenia prawa, czynności znoszące prawo oraz inne zmiany powodujące „osłabienie” prawa.

stwa, chyba że co innego wynika z treści czynności prawnej lub przepisów szczególnych.”.

W konsekwencji, w związku ze zbyciem przedsiębiorstwa, jego nabywca, niezależnie od nabycia pozostałych składników tego przedsiębiorstwa, przejąc powinien prawa wynikające z umów, których stroną jest zbywca przedsiębiorstwa, w tym wszelkie prawa dotyczące korzystania z cudzej rzeczy (stosownie do art. 55¹ pkt 3-4 k.c.)⁴.

Przepis art. 55² k.c. *in fine* precyzuje jednak, że nie doszłoby do przeniesienia analizowanych wierzytelności, jeżeli z treści czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo wynikałoby, że nie obejmuje ona wierzytelności przysługujących zbywcy przedsiębiorstwa na podstawie konkretnej umowy cywilnoprawnej, pomimo to, że wchodzi one w skład zbywanego przedsiębiorstwa. Powyższy wyjątek dotyczy więc sytuacji, w której omowa dotycząca zbycia przedsiębiorstwa stanowi, że określona wierzytelność, niezależnie od tego, iż stanowi składnik przedsiębiorstwa, nie jest zbywana, w związku z czym przysługuje ona nadal zbywcy przedsiębiorstwa. Brak skutku rozporządzającego wynika w omawianej sytuacji z woli stron czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo. Ustawodawca umożliwia więc umowne ukształtowanie przez zbywcę i nabywcę przedsiębiorstwa zakresu przedmiotowego zbywanego przedsiębiorstwa.

Opisana powyżej sytuacja, w której bezpośrednio z treści czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo wynika, że nie obejmuje ona określonych wierzytelności przysługujących zbywcy przedsiębiorstwa, zasadniczo nie budzi wątpliwości. Omówienia wymaga jednak inne, często występujące w praktyce obrotu gospodarczego rozwiązanie prawne, gdy w treści czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo brak jest jakichkolwiek wyłączeń, ale strony umowy cywilnoprawnej, z której wynikają wierzytelności wchodzące w skład zbywanego przedsiębiorstwa, zawarły w tej umowie zastrzeżenie, zgodnie z którym przeniesienie wynikających z niej wierzytelności uzależnione jest od uzyskania zgody drugiej strony tej umowy (*pactum de non cedendo*). W ten sposób

⁴ Taki wniosek potwierdzają następujące orzeczenia: wyrok SN z dnia 5 czerwca 2007 r., I CSK 96/07 (Lex nr 369225); wyrok SN z dnia 18 sierpnia 2005 r., V CK 104/05 (Lex nr 358805).

zmiana podmiotowa w zakresie podmiotu uprawnionego z tytułu danej umowy (wierzyciela) uzależniona jest od zgody podmiotu zobowiązanego z danego stosunku prawnego, czyli dłużnika.

Analizy wymaga więc kwestia, czy w razie zamieszczenia w umowie zastrzeżenia stanowiącego *pactum de non cedendo* celem skutecznego przeniesienia przez zbywcę przedsiębiorstwa wierzytelności przysługujących mu na podstawie danej umowy niezbędne jest uzyskanie zgody drugiej strony tej umowy (dłużnika). Można bowiem argumentować, że skoro analizowane wierzytelności wchodziły w skład zbywanego przedsiębiorstwa, a regulacja art. 55² k.c. rozstrzyga, iż czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo obejmuje wszystko, co wchodzi w jego skład, przedmiotem zbycia, obok innych składników przedsiębiorstwa, z mocy prawa będą również wspomniane wierzytelności.

Bardziej uzasadnione wydaje się jednak stanowisko, zgodnie z którym w przypadku, gdy w umowie, z której wynikają wierzytelności stanowiące element przedsiębiorstwa, znalazło się zastrzeżenie stanowiące *pactum de non cedendo*, mimo wszystko nie dojdzie do przejścia takich wierzytelności z mocy ustawy na nabywcę przedsiębiorstwa, do czasu uzyskania zgody dłużnika.

Zwrócić należy bowiem uwagę na końcowy fragment regulacji zawartej w art. 55² k.c., zgodnie z którym: „Czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo obejmuje wszystko co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, **chyba że co innego wynika** z treści czynności prawnej lub **przepisów szczególnych** (podkreślenie – MB)”. Za taki przepis szczególny uznać należy m.in. art. 509 § 1 k.c., który stanowi, że: „Wierzyciel może bez zgody dłużnika przenieść wierzytelność na osobę trzecią (przelew), chyba że sprzeciwiałoby się to ustawie, zastrzeżeniu umownemu albo właściwości zobowiązania.”. Zawarty w umowie zakaz przeniesienia wierzytelności wynikających z tej umowy stanowi zastrzeżenie umowne, o którym mowa w art. 509 § 1 k.c., skutkujące tym, że wierzyciel z tytułu danej umowy nie może bez zgody dłużnika przenieść przysługujących mu wierzytelności.

Na poparcie powyższego stwierdzenia można podnieść argument, że art. 55² k.c. odnosi się tylko do stosunków między zbywcą przedsiębior-

stwa i jego nabywcą. Przepis ten nie ma więc odniesienia do sposobu przeniesienia przedsiębiorstwa, jak również do skutków jego zbycia. Nie wyłącza on zatem norm prawnych określających warunki skutecznego zbycia, co więcej, wprost odwołuje się do tych norm (por. art. 55² k.c. *in fine*). Z uwagi na powyższe, wspomniany przepis nie może stanowić podstawy dla pominięcia zgody osoby trzeciej, a co za tym idzie, ingerować w status prawny dłużnika oznaczonego stosunku prawnego w relacji ze zbywcą przedsiębiorstwa (wierzycielem)⁵.

Nie ulega żadnej wątpliwości, że obowiązek uzyskania zgody dłużnika dotyczy w szczególności sytuacji, gdy wierzyciel z tytułu danej umowy zamierza przenieść wierzytelności przysługujące mu na podstawie umowy odrębną umową przelewu. Obowiązek uzyskania zgody dłużnika odnosi się jednak również do sytuacji, w której do przeniesienia tych wierzytelności miałyby dość w konsekwencji czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo, w związku z tym, że przedmiotowe wierzytelności wchodzi w skład tego przedsiębiorstwa (np. w konsekwencji sprzedaży przedsiębiorstwa albo wniesienia tego przedsiębiorstwa aportem do spółki handlowej).

Dla następstwa prawnego nabywcy przedsiębiorstwa w miejsce jego zbywcy, w zakresie stosunku prawnego wynikającego z danej umowy cywilnoprawnej, konieczne jest więc dokonanie dalszych czynności prawnych. Zmiana podmiotowa w tym stosunku i przejście wierzytelności (praw) powinno zatem nastąpić przy zachowaniu wymogów formalnych dotyczących cesji wierzytelności wynikających z art. 509 k.c.⁶ Oznacza to, że do czasu uzyskania analizowanej zgody dłużnika na przeniesienie wierzytelności, wierzytelności te nadal przysługiwać będą zbywcy przedsiębiorstwa.

⁵ Powyższy wniosek wynika w szczególności z uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 17 grudnia 2004 r., I ACa 558/04 (Lex nr 156762).

⁶ Tak w szczególności E. N o r e k, *Przedsiębiorstwo w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2007, s. 62. W zakresie analizy zagadnienia wpływu ograniczeń w rozporządzaniu poszczególnymi składnikami przedsiębiorstwa na określenie momentu zbycia przedsiębiorstwa por. w szczególności M. H a b d a s, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot stosunków prawnorzeczowych*, Katowice 2007, s. 154 i nast.; S. W ł o d y k a, [w:] *Prawo umów handlowych*, red. S. Włodyka, Warszawa 2006, s. 661-662.

Warto jednak rozważyć, czy nie jest zasadne stanowisko, zgodnie z którym przy zbywaniu przedsiębiorstwa zachodzi sukcesja uniwersalna, za czym mogłoby przemawiać w szczególności brzmienie art. 55² k.c.⁷ Istota sukcesji uniwersalnej sprowadza się do tego, że nabywca w konsekwencji jednego zdarzenia prawnego wstępuje w ogół praw stanowiących majątek poprzednika, przy czym nabyciu praw towarzyszy z reguły wstąpienie przez nabywcę także w długi, które obciążają nabywany majątek⁸. Przyjęcie powyższego stanowiska pozwoliłoby uznać, że nabywca przedsiębiorstwa przejąłby także wierzytelności (prawa) wchodzące w skład zbywanego przedsiębiorstwa, bez konieczności zachowania wymogów formalnych dotyczących cesji wierzytelności wynikających z art. 509 k.c.

Zwolennicy stanowiska, że w przypadku nabycia przedsiębiorstwa występuje sukcesja uniwersalna, argumentują, że przemawiają za nim względy bezpieczeństwa obrotu. Przyjęcie tego stanowiska zapewnia bowiem, że przejście wszystkich praw i obowiązków wchodzących w skład zbywanego przedsiębiorstwa następuje według takich samych zasad, nie są przy tym istotne szczegółowe zasady zbywania każdego z tych praw lub obowiązków. W związku ze zbyciem przedsiębiorstwa nie ma więc wątpliwości, czy określony jego składnik przeszedł na nabywcę, jak również z jaką chwilą nastąpiło to przejście⁹.

⁷ Za powyższym poglądem opowiadają się w szczególności następujący przedstawiciele doktryny: A. Szumański, *Problem przekształcenia spółki cywilnej w spółkę kapitałową*, PPH 1995, nr 8, s. 4; M. Poźniak-Niedzielska, *Zbycie przedsiębiorstwa w świetle zmian w kodeksie cywilnym*, Państwo i Prawo 1991, nr 6, s. 32 i nast.; J. Wiśniewski, *Zakres zastosowania art. 526 k.c. w odniesieniu do przepisów o zbyciu przedsiębiorstwa*, PPH 1996, nr 1, s. 25 i nast.; A. Jakubicki, J. Mojak, *Odstąpienie od umowy sprzedaży przedsiębiorstwa*, [w:] *Obrót nieruchomościami w praktyce notarialnej*, Kraków 1997, s. 74 i nast.; G. Czudaj, *Odpowiedzialność zbywcy i nabywcy przedsiębiorstwa w świetle art. 526 k.c.*, Rejent 1999, nr 5, s. 61 i nast.

⁸ Por. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998, s. 146; S. Grzybowski, [w:] *System prawa cywilnego. Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1985, s. 243-244; Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1996, s. 91.

⁹ Por. A. Jakubicki, [w:] A. Jakubicki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, *Prawo spółek. Zarys*, Warszawa 1999, s. 43 i nast.; R. T. Stroiński, *Przedsiębiorstwo, charakter prawny oraz zbycie w prawie amerykańskim, francuskim i polskim*, Warszawa 2003, s. 341-343.

Uznać należy, że powyższa argumentacja mogła mieć rację bytu na gruncie stanu prawnego obowiązującego przed wejściem w życie nowelizacji kodeksu cywilnego dokonanej ustawą z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw¹⁰ (dalej: nowelizacja kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r.)¹¹. Przepis art. 55¹ k.c. w brzmieniu przed wejściem w życie wspomnianej nowelizacji wśród składników przedsiębiorstwa wymieniał bowiem również „zobowiązania i obciążenia, związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa” (art. 55¹ pkt 5 k.c.)¹². Z uwagi na powyższe, uwzględniając regulację zawartą w art. 55² k.c., skoro czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo obejmuje co do zasady wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, przy rozporządzeniu przedsiębiorstwem dojść mogło do przeniesienia w wyniku jednej czynności prawnej ogółu składników zbywanego przedsiębiorstwa, w tym również praw i obowiązków wchodzących w jego skład. Dodatkowo, przed wejściem w życie nowelizacji kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r., można było argumentować, że regulacja dotycząca odpowiedzialności solidarnej nabywcy przedsiębiorstwa ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa, zawarta w art. 526 k.c., miała zastosowanie wyłącznie w przypadku, gdy strony czynności prawnej, przedmiotem której jest zbycie przedsiębiorstwa, wyłączyły przejście zobowiązań na nabywcę¹³. Wskazane argumenty mogły więc uzasadniać twierdzenie, że przy zbywaniu przedsiębiorstwa występuje sukcesja uniwersalna.

¹⁰ Dz.U. Nr 49, poz. 408.

¹¹ Tak również M. Habdas, *Przedsiębiorstwo...*, s. 173.

¹² Por. szerzej A. Jakubecki, [w:] A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, *Prawo spółek...*, s. 47 i nast.; E. Norek, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu gospodarczego*, Warszawa 1997, s. 204 i nast.; M. Bednarek, *Mienie. Komentarz do art. 44-55⁴ Kodeksu cywilnego*, Kraków 1997, s. 188 i nast.; J. Widło, *Zakres zastosowania...*, s. 25 i nast.; S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. I, Warszawa 1997, s. 42-43.

¹³ Por. argumentację A. Jakubeckiego (A. Jakubecki, [w:] A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, *Prawo spółek...*, s. 47 i nast.) Podkreślić jednak trzeba, że powyższe rozważania dotyczyły stanu prawnego obowiązującego przed wejściem w życie nowelizacji kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r. Autor wskazuje także, że art. 526 k.c. mógł mieć zastosowanie również w przypadku uznania, że przy zbywaniu przedsiębiorstwa znajduje zastosowanie art. 519 § 2 pkt 2 k.c., w sytuacji gdy wierzyciel nie

Nie można jednak zapominać, że art. 55¹ k.c. w brzmieniu po nowelizacji kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r. wskazuje wierzytelności jako składniki przedsiębiorstwa, natomiast wśród tych składników nie wymienia już zobowiązań związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej. Należy więc zgodzić się ze stanowiskiem, że nowelizacja art. 55¹ k.c. doprowadziła do wyłączenia z zakresu definicji przedsiębiorstwa zobowiązań związanych z jego prowadzeniem. Wspomniane zobowiązania jako pasywa ciążyą na majątku przedsiębiorstwa, nie stanowią jednocześnie jego składnika¹⁴. Skoro więc zbycie przedsiębiorstwa nie prowadzi bezpośrednio do przeniesienia zobowiązań związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, za czym przemawia również regulacja zawarta w art. 55⁴ k.c., zbycie przedsiębiorstwa nie powinno być kwalifikowane jako sukcesja uniwersalna¹⁵.

Jednym z założeń sukcesji uniwersalnej jest również to, że co do zasady towarzyszy jej przejście szeroko rozumianych zezwoleń, koncesji czy też ulg, które przysługują podmiotowi zbywającemu na podstawie stosownych decyzji administracyjnych¹⁶. Jest to jednak wyraźnie prze-

wyraził zgody na przejście zobowiązań. W powyższej sytuacji powinien znaleźć zastosowanie także art. 521 § 2 k.c. Inaczej A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, s. 248. Por także E. Nordek, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot...*, s. 204 i nast.; J. Widło, *Zakres zastosowania...*, s. 25 i nast.

¹⁴ Por. E. Skowrońska-Bocian, [w:] *Kodeks cywilny...*, s. 273 i nast.; S. Rudnicki, [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2004, s. 213.

¹⁵ Por. wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2007 r., V CSK 3/07 (Lex nr 271526). Por. stanowisko wyrażone przez A. Jakubeckiego, (A. Jakubecki, [w:] A. Jakubecki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, *Prawo spółek...*, s. 43 i nast.), zgodnie z którym nabycie przedsiębiorstwa następuje w drodze jednej czynności prawnej (*uno actu*), jednakże po stronie nabywcy zachodzi sukcesja uniwersalna. Por. także stanowisko wyrażone przez A. Woltera, J. Ignatowicza, K. Stefaniuka (A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, s. 146), zgodnie z którym przy sukcesji uniwersalnej nabywca wstępuje w ogół praw stanowiących majątek poprzednika, przy czym nabyciu praw towarzyszy z reguły wstąpienie przez nabywcę także w długi, które obciążają nabywany majątek. Inaczej J. Widło, *Rozporządzanie przedsiębiorstwem*, Kraków 2002, s. 160 i nast. W powyższym zakresie por. także S. Grzybowski, [w:] *System...*, s. 243-244; S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaja, *Kodeks handlowy...*, s. 43.

¹⁶ Por. art. 494 § 2 ustawy dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 ze zm.), art. 531 § 2 ustawy – Kodeks spółek handlowych czy też art. 1 ust. 1 oraz art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji

widziane przez ustawodawcę odstępstwo od generalnej zasady niedopuszczalności następstwa prawnego w zakresie indywidualnych aktów administracyjnych. Zarówno w doktrynie prawniczej, jak i w orzecznictwie sądowym przyjmuje się bowiem, że uprawnienia ze sfery prawa administracyjnego, przyznane konkretnemu, imiennie oznaczonemu podmiotowi prawa publicznego decyzją administracyjną, nie mogą być przedmiotem obrotu prawnego między adresatem decyzji a osobą trzecią¹⁷. Ograniczenie to dotyczy również przenoszenia uprawnień ze sfery prawa administracyjnego związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, pomimo to, że art. 55¹ pkt 5 wymienia koncesje, licencje i zezwolenia wśród składników przedsiębiorstwa¹⁸. Powyższy argument także przemawiałaby za uznaniem, że zbycie przedsiębiorstwa nie powinno być kwalifikowane jako sukcesja uniwersalna.

Argumentując, że przy zbywaniu przedsiębiorstwa nie zachodzi sukcesja uniwersalna, można również odwołać się do stanowiska, zgodnie z którym w polskim systemie prawnym sytuacje, gdy dochodzi do przejścia z mocy ustawy praw i obowiązków wynikających z umowy wzajemnej, stanowią wyjątek od zasady, który musi być wyraźnie przewidziany przez stosowną regulację prawną¹⁹. Przykładem przepisów, z których wynika

i prywatyzacji (Dz.U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397 ze zm.). Ustawodawca często określa też zasady, na jakich dopuszczalne jest przeniesienie uprawnień wynikających z decyzji administracyjnej, od spełnienia których uzależnione jest przejście takich uprawnień. Por. art. 13 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (Dz.U. z 2007 r. Nr 125, poz. 874 ze zm.) oraz art. 190 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zm.). Szczególnym wyjątkiem są akty administracyjne o charakterze rzeczowym, które odnoszą się do konkretnej rzeczy, w związku z czym przechodzą na każdy podmiot władający tą rzeczą (por. art. 134 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz.U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 ze zm.).

¹⁷ W zakresie orzecznictwa sądowego por. wyrok NSA z dnia 6 lutego 1995 r., II SA 1835/93 (ONSA 1996, z. 1, poz. 36); wyrok SN z dnia 8 maja 1998 r., III RN 34/9 (OSN 1999, nr 5, poz. 157). W zakresie poglądów przedstawicieli doktryny prawniczej por. S. K r y g e r, *Koncesja i zezwolenie – następstwo prawne*, Glosa 2003, nr 8, s. 25 i nast.; S. D u d z i k, *Zbycie przedsiębiorstwa a sukcesja praw i obowiązków wynikających z aktów administracyjnych*, Państwo i Prawo 1994, z. 7-8.

¹⁸ Tak M. H a b d a s, *Przedsiębiorstwo...*, s. 98 i nast.; S. W ł o d y k a, [w:] *Prawo umów handlowych...*, s. 655.

¹⁹ Por. E. N o r e k, *Przedsiębiorstwo w obrocie...*, s. 61-62; A. W o l t e r, J. I g n a t o w i c z, K. S t e f a n i u k, *Prawo cywilne...*, s. 146; G. T r a c z, F. Z o l l, *Przewłaszczenie na zabezpieczenie*, Kraków 1996, s. 164 i nast.

tego rodzaju ustawowe następstwo prawne, są art. 1 ust. 1 oraz art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji oraz art. 494 § 1 ustawy dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych. Można argumentować, że regulacja wynikająca z art. 55² k.c., zwłaszcza w brzmieniu po wejściu w życie nowelizacji kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r., odbiega od wskazanych powyżej regulacji stanowiących przykłady sukcesji uniwersalnej²⁰.

Analizowane rozstrzygnięcie problemu przejścia wierzytelności (praw) stanowiących składniki zbywanego przedsiębiorstwa zostało zaakceptowane przez SN w uchwale z dnia 25 czerwca 2008 r.²¹, której teza jest następująca: „Przy zawarciu umowy zbycia przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c. zachowują aktualność ograniczenia lub wyłączenia dopuszczalności przeniesienia poszczególnych składników tego przedsiębiorstwa wynikające z przepisów ustawy, zastrzeżenia umownego lub właściwości zobowiązania.”.

W analizowanej sprawie Sąd Najwyższy rozpatrywał sytuację, w której spółka z o.o. wniosła przedsiębiorstwo tytułem wkładu niepieniężnego do innej spółki z o.o. Spółka, która wniosła wkład niepieniężny, była stroną umów leasingu, na podstawie których korzystała z pojazdów będących przedmiotem leasingu. Spółka, która nabyła przedsiębiorstwo, opierając się na regulacji art. 55¹ k.c. oraz postanowieniach umowy sprzedaży przedsiębiorstwa, wyszła z założenia, że wraz z pozostałymi składnikami przedsiębiorstwa nabyła również prawa wynikające z umów leasingu, których stroną był dotychczas zbywca przedsiębiorstwa. Tymczasem finansujący argumentował, że w umowach leasingu znalazło się zastrzeżenie, zgodnie z którym przeniesienie praw wynikających z tych umów wymaga pisemnej zgody finansującego, zastrzeżonej pod rygorem nieważności.

Sąd Najwyższy przychylił się do stanowiska, że przy zawarciu umowy zbycia przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c. zachowują aktualność ograniczenia lub wyłączenia dopuszczalności przeniesienia poszczególnych składników tego przedsiębiorstwa wynikające z przepisów ustawy, zastrzeżenia umownego lub właściwości zobowiązania. W szczególności

²⁰ Tak M. H a b d a s, *Przedsiębiorstwo...*, s. 173-174.

²¹ III CZP 45/08 (Lex nr 393765).

w przypadku zamiaru przeniesienia wierzytelności przysługujących zbywcy przedsiębiorstwa na podstawie umowy leasingu związany jest on obowiązkiem uzyskania zgody finansującego, zgodnie z wymogiem art. 509 § 1 k.c., o ile konieczność uzyskania takiej zgody wynika z zastrzeżenia zawartego w danej umowie leasingu. Dopóki taka zgoda nie zostanie udzielona, nie dojdzie do przeniesienia tych wierzytelności na nabywcę przedsiębiorstwa, a umowa zbycia przedsiębiorstwa nie będzie obejmować wierzytelności wynikających z danej umowy.

Przeniesienie wierzytelności wchodzących w skład przedsiębiorstwa a kwalifikacja przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym

Powyższe rozważania uznać należy za aktualne niezależnie od podnoszonych w doktrynie prawniczej wątpliwości dotyczących kwalifikacji przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym (tj. przedsiębiorstwa zdefiniowanego w art. 55¹ k.c.), a w szczególności kwalifikacji prawa przysługującego przedsiębiorcy do prowadzonego przez niego przedsiębiorstwa. Powyższa kwalifikacja jest istotna z punktu widzenia oceny czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo w ujęciu przedmiotowym.

Jako historyczny ocenić należy pogląd traktujący przedsiębiorstwo jako rzecz²². Przeciwno temu pogładowi przemawia treść art. 55¹ k.c., zgodnie z którym przedsiębiorstwo to zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych, a rzeczami w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego są tylko przedmioty materialne (art. 45 k.c.). Z tych względów przedsiębiorstwo nie może być również uznane za zbiór rzeczy (*universitas rerum*). Obie koncepcje nie uwzględniają złożoności przedsiębiorstwa, a w szczególności tego, że jego elementami, poza rzeczami, są również prawa. Przy założeniu, że przedsiębiorstwo stanowi zbiór rzeczy,

²² Z powyższym stanowiskiem można było spotkać się w literaturze przedwojennej: J. Weber, *Zbycie przedsiębiorstwa*, Warszawa 1935, s. 60; M. Ehrlich, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot umownych stosunków obligacyjnych*, Kraków 1934, s. 34. Opierało się ono na reistycznym założeniu, że najważniejszymi elementami przedsiębiorstwa są rzeczy, wśród których wyróżniano rzecz główną oraz rzeczy uzupełniające.

czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo nie mogłaby obejmować składników niematerialnych, np. wierzytelności.

Na identycznej podstawie, zgodnie z którą przedsiębiorstwo stanowi pewien zbiór elementów, opierały się również koncepcje, że przedsiębiorstwo jest zbiorem rzeczy i stanów faktycznych (*universitas facti*) lub zbiorem praw (*universitas iuris*). Zwolennicy powyższych koncepcji zwracali już jednak uwagę na to, że elementami przedsiębiorstwa są nie tylko składniki materialne, ale również niematerialne²³.

Koncepcje zakładające, że przedsiębiorstwo to zbiór elementów, traktują rozporządzenie przedsiębiorstwem jako zespół pojedynczych sukcesji singularnych, których przedmiotem są poszczególne elementy przedsiębiorstwa. Założenie, że przedsiębiorstwo może być uznane za zbiór, niezależnie od tego, czy będzie to zbiór rzeczy (*universitas rerum*), czy też zbiór rzeczy i stanów faktycznych (*universitas facti*) lub zbiór praw (*universitas iuris*), prowadzi więc do wniosku, że w celu rozporządzenia przedsiębiorstwem konieczne jest dokonanie tytułu czynności prawnych, z ilu elementów składa się przedsiębiorstwo²⁴.

Powyższe poglądy ewoluowały także do koncepcji, że przedsiębiorstwo jako zespół rzeczy i praw (*universitas rerum et iuris*) stanowi szczególne dobro niematerialne, co do którego przedsiębiorcy (kupcowi) przysługuje prawo o charakterze bezwzględnym, zbliżone do prawa własności²⁵.

²³ Por. w szczególności: S. Grzybowski, [w:] *System...*, s. 458 i nast.; J. Ignatowicz, *Ochrona posiadania*, Warszawa 1962, s. 63; R. Skubisz, *Prawo znaków towarowych. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 152 i nast.

²⁴ W powyższym zakresie por. w szczególności: J. Preussner-Zamorska, *Konstrukcja prawa do przedsiębiorstwa i jego konsekwencje w świetle nowej regulacji prawnej – głos w dyskusji*, Rejent 1992, nr 2; A. Jakubeccki, [w:] A. Jakubeccki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, *Prawo spółek...*, s. 43 i nast.

²⁵ W zakresie literatury przedwojennej por. m.in. A. Kraus, F. Zöll, *Polska ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, Poznań 1929, s. 9 i nast.; J. Namitkiewicz, *Firma*, Warszawa 1917, s. 42 i nast.; J. Weber, *Zbycie...*, s. 20 i nast.; F. Zöll, *Przedsiębiorstwo – przedmiotem własności*, Przegląd Prawa i Administracji 1925, z. 10-12, s. 425 i nast.; F. Zöll, *Prawo rzeczowe na ziemiach polskich*, Warszawa-Kraków 1920, s. 38 i nast. W zakresie analizy koncepcji „prawa na przedsiębiorstwie” szczególne znaczenie mają rozważania F. Zolla, który wniósł istotny wkład w prace nad projektem ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Postanowienia projektu tej ustawy miały na celu ochronę właśnie szeroko rozumianego „prawa na przedsiębiorstwie”.

Zmiany polityczne i gospodarcze, które nastąpiły po drugiej wojnie światowej, przyczyniły się do tego, że nastąpiło odejście od założenia, iż przedsiębiorstwo to szeroko rozumiany zespół rzeczy i praw, bliskiego koncepcji „przedsiębiorstwa” w znaczeniu przedmiotowym. Wynikało to z tego, że w przypadku przedsiębiorstw państwowych co do zasady nie rozważano kwestii zbywania ich majątku, w znaczeniu odpowiadającym dzisiejszemu rozumieniu pojęcia „przedsiębiorstwo”, wynikającym z art. 55¹ k.c.²⁶ Na stawianie szczególnego akcentu na koncepcję „przedsiębiorstwa” w znaczeniu funkcjonalnym lub podmiotowym wpływ miała także trudna do rozstrzygnięcia, zarówno z politycznych, jak i ekonomicznych względów, wątpliwość, kto pozostawał właścicielem mienia przedsiębiorstwa państwowego: Skarb Państwa czy też samo przedsiębiorstwo²⁷.

²⁶ Potwierdza to uchylene ustawą z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.) regulacji art. 40 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.), odwołującego się do kwalifikacji przedsiębiorstwa jako „zorganizowanej całości”. Por. art. 40 § 1 k.h., zgodnie z którym zbycie przedsiębiorstwa obejmowało wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa jako zorganizowanej całości, w szczególności: 1) firmę, znaki towarowe i inne oznaczenia, indywidualizujące przedsiębiorstwo; 2) księgi handlowe; 3) nieruchomości i ruchomości, należące do przedsiębiorstwa, nie wyłączając towarów; 4) patenty, wzory użytkowe i zdobnicze; 5) wierzytelności, powstałe przy prowadzeniu przedsiębiorstwa; 6) prawa, wynikające z najmu i dzierżawy lokali, zajmowanych przez przedsiębiorstwo.

²⁷ M. P o Ź n i a k - N i e d z i e l s k a, *Zbycie przedsiębiorstwa...*, s. 32. W powyższym zakresie warto zwrócić uwagę na art. 5 pkt 1 nieobowiązującej już ustawy z dnia 31 stycznia 1985 r. o znakach towarowych (Dz.U. Nr 5, poz. 17 ze zm.), który definiował „przedsiębiorstwo” jako: „osobę fizyczną lub prawną uprawnioną do prowadzenia działalności gospodarczej w dziedzinie produkcji, handlu i usług”. Omawiane wątpliwości związane były z koncepcją jednolitej własności państwowej wynikającą z art. 128 k.c., który w swoim pierwotnym brzmieniu stanowił: „§ 1. Socjalistyczna własność ogólnonarodowa (państwowa) przysługuje niepodzielnie Państwu. § 2. W granicach swej zdolności prawnej państwowe osoby prawne wykonywają w imieniu własnym względem zarządzanych przez nie części mienia ogólnonarodowego uprawnienia płynące z własności państwowej.” Z dniem 1 lutego 1989 r., na podstawie ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 3, poz. 11), art. 128 k.c. otrzymał brzmienie: „Własność ogólnonarodowa (państwowa) przysługuje Skarbowi Państwa albo innym państwowym osobom prawnym.” Powyższy przepis utracił moc z dniem 1 października 1990 r., na podstawie art. 1 pkt 23 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 55, poz. 321).

Wraz ze zmianami przepisów prawnych w powyższym zakresie, w szczególności w związku z wprowadzeniem do kodeksu cywilnego art. 55¹ i art. 55², na podstawie nowelizacji tego kodeksu z dnia 28 lipca 1990 r., coraz częściej można było spotkać się ze stanowiskiem, że przedsiębiorstwo to zorganizowany zespół składników, jednakże do rozporządzenia przedsiębiorstwem rozumianym jako całość nie prowadzi jedna czynność prawna. Poszczególne składniki przedsiębiorstwa nabywa się bowiem w miarę dokonywania czynności prawnych, mających za przedmiot te składniki. Określenie „rozporządzenie przedsiębiorstwem” traktowano więc jako skrót myślowy, gdyż funkcjonalnie można było co prawda traktować przedsiębiorstwo jako całość, ale prawnie nie powinna to być jedna rzecz lub prawo²⁸.

Ku stanowisku, że zbycie przedsiębiorstwa obejmuje szereg pojedynczych sukcesji singularnych, których przedmiotem są poszczególne elementy przedsiębiorstwa, przychylił się również Sąd Najwyższy w uzasadnieniu omawianej powyżej uchwały z dnia 25 czerwca 2008 r. Powyższe stanowisko w ocenie Sądu Najwyższego uzasadnia odrębną ocenę zasad transferu poszczególnych składników zbywanego przedsiębiorstwa, w tym konieczność uwzględnienia szczególnych wymagań odnośnie do zbycia tych składników przewidzianych przez ustawodawcę. Dotyczy to także uwzględnienia obowiązku uzyskania zgody dłużnika na przeniesienie przez wierzyciela wierzytelności wchodzącej w skład przedsiębiorstwa na osobę trzecią, o ile obowiązek uzyskania takiej zgody wynika z zastrzeżenia umownego, o którym mowa w art. 509 § 1 k.c. *Pactum de non cedendo* może bowiem stanowić jedno z ograniczeń dotyczących zbywania elementów przedsiębiorstwa, skoro dopuszczalność transferu każdego z tych elementów, dokonywanych w ramach zbycia przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym, oceniana jest przez pryzmat wymagań odnoszących się do każdego spośród składników przedsiębiorstwa z osobna.

²⁸ Por. J. Preussner-Zamorska, *Konstrukcja...*, s. 38; S. Grzybowski, [w:] *System...*, s. 460 i nast.; S. Grzybowski, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1974, s. 193-194. Uwzględnienia wymagają również rozważania M. Litwińskiej (M. Litwińska, [w:] *Pojęcie przedsiębiorstwa w prawie handlowym i cywilnym. Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu (I)*, PPH 1993, nr 4, s. 8 i nast. oraz *Pojęcie przedsiębiorstwa w prawie handlowym i cywilnym. Przedsiębiorstwo jako przedmiot obrotu (II)*, PPH 1993, nr 5, s. 7 i nast.

Z uwagi na powyższe, w przypadku zastrzeżenia w umowie, że przeniesienie wierzytelności przysługujących jednej ze stron takiej umowy wymaga zgody drugiej strony umowy, celem skutecznego przeniesienia takich wierzytelności niezbędne jest uzyskanie analizowanej zgody, również w przypadku, gdy wspomniane wierzytelności są zbywane jako jeden ze składników przedsiębiorstwa obok innych jego elementów (zgodnie z art. 55² *in fine* oraz art. 509 i nast. k.c.).

Niezależnie od powyższej argumentacji, biorąc pod uwagę obecnie obowiązującą treść art. 55¹, art. 55² i art. 55⁴ k.c., szczególną uwagę należy poświęcić tezie, że przedsiębiorstwo to szczególnego rodzaju dobro niematerialne, na co może wskazywać zwłaszcza postanowienie art. 55¹ k.c., podkreślające zorganizowany charakter przedsiębiorstwa stanowiącego zespół składników niematerialnych i materialnych²⁹.

Cecha szczególna przedsiębiorstwa w ujęciu art. 55¹ k.c., odróżniająca przedsiębiorstwo od innych przedmiotów obrotu mających także zorganizowany charakter, polega na tym, że obok składników materialnych obejmuje ono również składniki o charakterze niematerialnym, które łączą w całość wspólne przeznaczenie, tj. prowadzenie działalności gospodarczej. Zorganizowanie przedsiębiorstwa nie przejawia się więc wyłącznie w tym, że stanowi ono kompleks (zespół) składników niematerialnych i materialnych, ale istotniejsze znaczenie ma to, że wspomniany kompleks zmierza do realizacji określonych funkcji gospodarczych³⁰. Wskazane

²⁹ Tak J. Widło, *Rozporządzenie...*, s. 60; J. Widło, *Dzierżawa i użytkowanie przedsiębiorstwa*, NPN 2003, nr 3, s. 76.

³⁰ Tak A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, s. 247. Wspomniani autorzy nie opowiadają się jednak za koncepcją „prawa do przedsiębiorstwa”, pomimo brzmienia regulacji prawnych zawartych w art. 55¹, art. 55² oraz art. 75¹ k.c. Wskazują oni, że ustawodawca umożliwia rozporządzenie jedną czynnością prawną w zakresie innych rodzajów zbiorów rzeczy lub praw, np. dopuszczalne jest ustanowienie użytkowania na określonym zespole środków produkcji (art. 257 k.c.) czy też zbycie spadku (art. 1051 i nast. k.c.), co nie prowadzi do powstania nowego prawa podmiotowego do wskazanych zbiorów rzeczy lub praw. Nie można jednak zapominać, że specyfiką przedsiębiorstwa, w przeciwieństwie do wskazanych zbiorów rzeczy lub praw, nie jest tylko to, że stanowi ono zespół składników niematerialnych i materialnych, ale ważniejsze jest to, że celem tego zespołu jest realizacja określonych funkcji gospodarczych, co może uzasadniać konstrukcję „prawa do przedsiębiorstwa” rozumianego jako podmiotowe prawo majątkowe *sui generis* na dobro niematerialnym. Por. argumentację Z. Radwańskiego (Z. Radwański i, [w:] *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1999, s. 128-129).

powyżej powiązania o charakterze organizacyjnym oraz funkcjonalnym zapewnią, że składniki materialne i niematerialne tworzą zorganizowany zespół, jakim jest przedsiębiorstwo³¹. Podkreślić przy tym trzeba znaczenie składników o charakterze niematerialnym, w szczególności szeroko rozumianego *know-how* czy też renomy przedsiębiorstwa (*goodwill*), które w sposób istotny mogą wpłynąć na wycenę przedsiębiorstwa³².

Dysponentowi przedsiębiorstwa przysługuje więc szczególnego rodzaju „prawo do przedsiębiorstwa” rozumiane jako podmiotowe prawo majątkowe *sui generis* na dobru niematerialnym, obejmującym poszczególne składniki materialne i niematerialne. W powyższym zakresie można więc rozróżniać przedsiębiorstwo jako dobro niematerialne oraz majątek tego przedsiębiorstwa obejmujący jego składniki materialne i niematerialne³³.

Wskutek dokonania czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo, dochodzi do przeniesienia prawa do przedsiębiorstwa, jako prawa na dobru materialnym, na rzecz nabywcy. Czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo, a dokładniej prawo do tego przedsiębiorstwa rozumianego jako dobro niematerialne, obejmuje co do zasady wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, w szczególności składniki wymienione w art. 55¹ k.c. Zbycie przedsiębiorstwa powinno więc być traktowane jako sukcesja singularna, prowadząca do nabycia przez nabywcę prawa do przedsiębiorstwa, w tym wszystkich jego składników, w konsekwencji jednej czynności prawnej³⁴.

³¹ Por. szerzej M. Bednarek, *Mienie...*, s. 182 i nast.; S. Włodzka, [w:] *Prawo umów handlowych...*, s. 648 i nast.

³² Por. wyrok SN z dnia 10 stycznia 1972 r., I CR 359/71 (OSNC 1972, nr 7-8, poz. 136) z głosem S. Buczkowskiego, OSP 1972, nr 12, poz. 232. Por. także rozważania J. Widłó, *Rozporządzenie...*, s. 73 i nast. oraz M. Poźniak-Niedzielska, *Pojęcie przedsiębiorstwa a jego majątek*, Annales UMCS 1982, vol. XXIX.

³³ Por. powyższe rozróżnienie dokonane przez: T. Komosa, J. Trapeczyńska, *Charakter prawny przedsiębiorstwa*, PPH 1986, nr 8, s. 29. Por. także rozważania dotyczące istoty przedsiębiorstwa następujących autorów: S. Buczkowski, *Głosa do orzeczenia S.W. dla m. st. Warszawy z dnia 11 lutego 1962 r.*, CR 2226/61, Państwo i Prawo 1963, z. 2, s. 365 i nast.; M. Poźniak-Niedzielska, *Zbycie przedsiębiorstwa...*, s. 32 i nast.; B. Sołtyś, *Sytuacja prawna nieruchomości wchodzącej w skład przedsiębiorstwa*, Rejent 1996, nr 2, s. 84 i nast.; E. Norek, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot...*, s. 92 i nast.; E. Norek, *Przedsiębiorstwo w obrocie...*, s. 29 i nast.; M. Habdas, *Przedsiębiorstwo...*, s. 80 i nast.; R.T. Stroński, *Przedsiębiorstwo...*, s. 324 i nast.

³⁴ Tak w szczególności Z. Radwański, *Prawo cywilne...*, s. 128-129; J. Widłó, *Rozporządzenie...*, s. 169; M. Wolanin, *Przedsiębiorstwo jako przedmiot zbycia w pro-*

Przeciwko stanowisku, że zbycie przedsiębiorstwa obejmuje szereg pojedynczych sukcesji singularnych, których przedmiotem są poszczególne elementy przedsiębiorstwa, przemawia w szczególności argument, że elementami przedsiębiorstwa, zgodnie z art. 55¹ k.c., są również takie elementy, które samodzielnie nie mogłyby stanowić przedmiotu obrotu, np. tajemnice przedsiębiorstwa³⁵. Uwzględniając regulację zawartą w art. 55² k.c., w którym mowa jest o czynności prawnej mającej za przedmiot przedsiębiorstwo, a nie o zespole czynności prawnych mających za przedmiot poszczególne składniki przedsiębiorstwa, przychylić się należy do stanowiska, że pojedyncza, samodzielna czynność prawna, mająca za przedmiot przedsiębiorstwo, obejmuje wszystko, co wchodzi w skład przedsiębiorstwa, chyba że co innego wynika z treści czynności prawnej albo z przepisów szczególnych.

Podkreślić trzeba, że przyjęcie stanowiska, zgodnie z którym zbycie przedsiębiorstwa powinno być traktowane jako pojedyncza sukcesja singularna, nie wyklucza możliwości uwzględnienia szczególnych wymagań odnośnie do zasad transferu poszczególnych składników zbywanego przedsiębiorstwa. Dotyczy to w szczególności konieczności uzyskania zgody dłużnika na przeniesienie wierzytelności w przypadku, gdy wspomniane wierzytelności są zbywane jako jeden ze składników przedsiębiorstwa, a w umowie, z której te wierzytelności wynikają, znalazło się zastrzeżenie uzależniające dopuszczalność zbycia tych wierzytelności właśnie od zgody dłużnika (*pactum de non cedendo*).

cesach prywatyzacyjnych, Rejent 1996, nr 3, s. 110; S. Rudnicki, [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz...*, s. 215; M. Habdas, *Zbycie przedsiębiorstwa jako przejaw sukcesji singularnej*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 1005 i nast.; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne...*, s. 247-248; M. Bednarek, *Mienie...*, s. 194 i nast. Por. także głosę S. Buczkowskiego do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 1972 r. (OSPika 1972, poz. 232). Por. wyrok SN z dnia 5 czerwca 2007 r., I CSK 96/07, zgodnie z którym czynność prawna dotycząca nabycia przedsiębiorstwa obejmuje wszystko, co wchodzi w skład tego przedsiębiorstwa. Wszelkie wyłączenia od takiego nabycia należy jednoznacznie określić. Tak również A. Jakubicki, [w:] A. Jakubicki, A. Kidyba, J. Mojak, R. Skubisz, *Prawo spółek...*, s. 43 i nast., który jednak argumentuje, że w związku ze zbyciem przedsiębiorstwa po stronie nabywcy zachodzi sukcesja uniwersalna.

³⁵ Por. Z. Radwański, *Prawo cywilne...*, s. 129; J. Wiśniewski, *Rozporządzenie...*, s. 151-152.

Uwzględnić należy również inne wymogi, od spełnienia których uzależnione jest przejście poszczególnych składników zbywanego przedsiębiorstwa. Tytułem przykładu, jeżeli składnikiem zbywanego przedsiębiorstwa jest patent, jego przeniesienie staje się skuteczne wobec osób trzecich z chwilą wpisu tego przeniesienia do rejestru patentowego³⁶. Podobnie do przeniesienia ograniczonego prawa rzeczowego na nieruchomości, ujawnionego w księdze wieczystej, niezależnie od zawarcia umowy między uprawnionym a nabywcą, konieczne jest dokonanie wpisu do księgi wieczystej, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 245¹ k.c.). Skoro, przy założeniu, że zbycie przedsiębiorstwa powinno być traktowane jako pojedyncza sukcesja singularna, uwzględnić należy wszelkie wymogi, od spełnienia których uzależnione jest przejście poszczególnych składników zbywanego przedsiębiorstwa, trudno znaleźć uzasadnienie dla wniosku, że w opisanych okolicznościach wyłączony zostaje obowiązek uzyskania zgody dłużnika wynikający z *pactum de non cedendo*.

Przyjęcie, że zbycie przedsiębiorstwa zakwalifikować należy jako pojedynczą sukcesję singularną, nie wyłącza zastosowania norm prawnych określających warunki skutecznego zbycia poszczególnych składników zbywanego przedsiębiorstwa, tym bardziej że art. 55² k.c. *in fine* wprost odwołuje się do tych norm³⁷. Przeniesienie tych składników zbywanego przedsiębiorstwa, w zakresie których obowiązują wskazane ograniczenia, uzależnione byłoby więc od realizacji przesłanek skutecznego ich zbycia, niezależnie od przeniesienia samego prawa do przedsiębiorstwa. Nawet w przypadku uznania, że pojmowanie czynności prawnej prowadzącej do rozporządzenia przedsiębiorstwem jako pojedynczej sukcesji singularnej skutkuje wyłączeniem możliwości stosowania wprost

³⁶ Por. art. 67 ust. 3 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 ze zm.). Podobna regulacja dotyczy przeniesienia praw ochronnych na wzory użytkowe (art. 100 ust. 1 w zw. z art. 67 cyt. ustawy), praw z rejestracji wzorów przemysłowych (art. 118 ust. 1 w zw. z art. 67 cyt. ustawy), praw ochronnych na znak towarowy (art. 162 ust. 1 w zw. z art. 67 cyt. ustawy), jak również praw z rejestracji topografii układu scalonego (art. 221 ust. 1 w zw. z art. 67 cyt. ustawy).

³⁷ Tak M. W i l e j c z y k, *Skutki zbycia przedsiębiorstwa w świetle art. 526 kodeksu cywilnego*, PPH 1998, nr 8, s. 33; M. H a b d a s, *Przedsiębiorstwo...*, s. 80 i nast. Inaczej J. W i d ł o, *Rozporządzanie...*, s. 158 i nast. Por. także S. W ł o d y k a, [w:] *Prawo umów w obrocie gospodarczym*, red. S. W ł o d y k a, Kraków 1993, s. 90; B. S o ł t y s, *Sprzedaż przedsiębiorstwa państwowego*, PPH 1995, nr 7, s. 19 i nast.

norm prawnych ustanawiających ograniczenia w zakresie transferu elementów zbywanego przedsiębiorstwa, brak jest argumentów, które przemawiałyby za wyłączeniem stosowania w omawianych okolicznościach tego rodzaju norm, w tym art. 509 i nast. k.c., w drodze analogii.

Konsekwencje zawarcia umowy, której przedmiotem jest przeniesienie wierzytelności, bez wymaganej zgody dłużnika

Jak zostało to podkreślone powyżej, analizując zagadnienie zgody dłużnika na przeniesienie wierzytelności przysługujących wierzycielowi z tytułu określonej umowy cywilnoprawnej, odwołać się należy do przepisów art. 509 i nast. k.c., które regulują kwestię przelewu (cesji) wierzytelności. Podstawowe znaczenie ma art. 509 § 1 k.c., który wyłącza możliwość przeniesienia wierzytelności bez zgody dłużnika, jeżeli zastrzeżenie umowne nakłada obowiązek uzyskania takiej zgody.

W przypadku zbycia przedsiębiorstwa, w skład którego wchodzi wierzytelności wynikające z umowy cywilnoprawnej, zgoda dłużnika na przeniesienie takich wierzytelności powinna zostać wyrażona przed lub jednocześnie z dokonaniem czynności prowadzących do przeniesienia prawa do przedsiębiorstwa. W przypadku gdyby dłużnik udzielił takiej zgody przed zbyciem przedsiębiorstwa, należałoby uznać, że wierzytelności wynikające z danej umowy przeszły na nabywcę przedsiębiorstwa wraz z innymi składnikami zbywanego przedsiębiorstwa, w chwili dokonania czynności prawnej prowadzącej do przeniesienia prawa do przedsiębiorstwa, o ile strony tej czynności nie określiły innego momentu, z jakim zaistniał jej skutek rozporządzający.

Natomiast wątpliwości pojawiają się w sytuacji, gdy w chwili dokonywania czynności prowadzącej do przeniesienia prawa do przedsiębiorstwa brak jest zgody dłużnika, a zgoda taka zostaje wyrażona później, już po faktycznym przeniesieniu prawa do przedsiębiorstwa, w skład którego wchodzi również określone wierzytelności. Należałoby więc przeanalizować, jakie konsekwencje niesie za sobą zawarcie umowy, której przedmiotem jest przeniesienie wierzytelności z określonego stosunku prawnego, bez wymaganej zgody drugiej strony tego stosunku prawnego.

Po zapoznaniu się z poglądami przedstawicieli doktryny prawniczej oraz orzecznictwa sądowego omówić trzeba dwa stanowiska, które pojawiają się w zakresie powyższego zagadnienia.

Według pierwszego ze stanowisk umowa, której przedmiotem jest przeniesienie wierzytelności z określonego stosunku prawnego, zawarta bez wymaganej zgody drugiej strony tego stosunku prawnego, jest dotknięta bezskutecznością³⁸. Skutek, w postaci przeniesienia wierzytelności, nastąpi dopiero z chwilą uzyskania wymaganej zgody na przeniesienie tych wierzytelności.

Przyjmując powyższe stanowisko, w razie następczego uzyskania zgody dłużnika doszłoby do przeniesienia wierzytelności z umowy cywilnoprawnej na nabywcę przedsiębiorstwa ze skutkiem wstecznym, tj. od dnia dokonania czynności prawnej obejmującej zbycie przedsiębiorstwa, a przynajmniej nie później niż od dnia uzyskania zgody dłużnika.

Według drugiego stanowiska umowa, której przedmiotem jest przeniesienie wierzytelności z określonego stosunku prawnego, zawarta bez wymaganej zgody drugiej strony tego stosunku prawnego, jest dotknięta nieważnością³⁹. Oznaczałoby to, że – niezależnie od obowiązku uzyskania wymaganej zgody dłużnika – skutek w postaci przeniesienia wierzytelności wynikających z danej umowy nastąpiłby dopiero z chwilą zawarcia pomiędzy zbywcą wierzytelności a ich nabywcą nowej umowy, przedmiotem której byłoby właśnie przeniesienie tych wierzytelności.

Względy celowościowe, w szczególności względ na bezpieczeństwo i pewność obrotu prawnego, przemawiałyby za uznaniem, że zawarcie umowy, której przedmiotem jest przeniesienie wierzytelności z określonego stosunku prawnego, bez wymaganej zgody drugiej strony tego stosunku prawnego, skutkuje jej bezskutecznością, do czasu uzyskania analizowanej zgody. Oznaczałoby to, że czynność prawna obejmująca zbycie przedsiębiorstwa prowadziłaby do przeniesienia na nabywcę również wierzytelności wynikających z danej umowy cywilnoprawnej, jednakże dopiero z chwilą uzyskania zgody podmiotu zobowiązanego z tytułu danej umowy (dłużnika). W razie następczego uzyskania zgody dłużnika

³⁸ Tak K. Z a w a d a, *Umowa przelewu wierzytelności*, Kraków 1990, s. 76. Tak również Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 6 lipca 2005 r., III CZP 40/05 (OSNC 2006, nr 5, poz. 84).

³⁹ Tak E. Ł ę t o w s k a, [w:] *System Prawa Cywilnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. Z. Radwański, Wrocław 1981, s. 905; J. M o j a k, *Obrót wierzytelnościami. Podstawowe zagadnienia prawne*, Lublin 1993, s. 40.

doszłoby do przeniesienia wierzytelności z umowy cywilnoprawnej na nabywcę przedsiębiorstwa ze skutkiem wstecznym.

Rozstrzygnięcie, które z powyższych konsekwencji (bezskuteczność lub nieważność czynności prawnej) niesie za sobą zbycie przedsiębiorstwa, w skład którego wchodzi wierzytelności z umowy cywilnoprawnej, bez wymaganej zgody dłużnika, może być jednak uzależnione od oceny konkretnego przypadku, w szczególności od przyjętego trybu, w jakim dochodzi do zbycia przedsiębiorstwa.

Przeniesienie zobowiązań wynikających z umowy cywilnoprawnej a zbycie przedsiębiorstwa

Analizując zagadnienia związane z przeniesieniem wierzytelności wchodzących w skład przedsiębiorstwa, nawiązać można również do problemu przeniesienia zobowiązań (obowiązków).

W powyższym zakresie rozstrzygające znaczenie ma definicja pojęcia „przedsiębiorstwo” zawarta w art. 55¹ k.c., a w szczególności brzmienie tej definicji po wejściu w życie nowelizacji kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r., które konsekwentnie wskazuje wierzytelności jako składniki przedsiębiorstwa, natomiast nie wymienia już wśród nich zobowiązań związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej. Uwzględniając, że zgodnie z art. 55² k.c. czynność prawna mająca za przedmiot przedsiębiorstwo obejmuje co do zasady wszystko, co wchodzi w jego skład, natomiast zobowiązania jako pasywa ciężą na majątku przedsiębiorstwa, nie stanowiąc jednocześnie jego składnika, uznać należy, iż wraz z przejściem prawa do przedsiębiorstwa (w tym poszczególnych składników tego przedsiębiorstwa) nie dochodzi do przejścia zobowiązań związanych z jego prowadzeniem. Do przejścia zobowiązań, w tym również zobowiązań wynikających z umów, których stroną jest zbywca przedsiębiorstwa, niezbędne jest zawarcie umowy o przejęcie długu, uregulowanej w art. 519 i nast. k.c.⁴⁰

⁴⁰ Tak również wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2007 r., V CSK 3/07 (Lex nr 271526) oraz uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 17 grudnia 2004 r., I ACa 558/04 (Lex nr 156762). Por. A. Szlęzak, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1998 r., I CKN 780/97* (OSP 1999, nr 7-8, poz. 141). Uwzględnić należy

Zakładając, że umowa o przejęcie długu zawarta byłaby między dłużnikiem (zbywcą przedsiębiorstwa) a osobą trzecią (nabywcą przedsiębiorstwa), wymagałaby ona zgody drugiej strony umowy, której stroną dotychczas był zbywca przedsiębiorstwa (tj. wierzyciela), wyrażonej w formie pisemnej, pod rygorem nieważności (art. 522 k.c.). Zgoda wierzyciela, o której mowa powyżej, może być wyrażona zarówno przed zawarciem umowy o przejęcie długu, jak i po zawarciu tej umowy. W tym ostatnim przypadku zgoda taka ma moc wsteczną od dnia zawarcia umowy o przejęcie długu⁴¹. Do czasu udzielenia zgody przez wierzyciela umowa o przejęcie długu dotknięta jest bezskutecznością. Do umowy o przejęcie długu, o której mowa powyżej, stosować należy również pozostałe postanowienia kodeksu cywilnego dotyczące zmiany dłużnika, w tym art. 520 oraz art. 521 k.c.

W sytuacji, gdyby nie zostały spełnione warunki, od zaistnienia których uzależnione jest przejęcie zobowiązań przez nabywcę przedsiębiorstwa, w szczególności gdyby wierzyciel nie wyraził zgody na przejęcie zobowiązań, zastosowanie znajduje regulacja zawarta w art. 55⁴ k.c.⁴² Nabywca przedsiębiorstwa będzie współodpowiedzialny solidarnie ze zbywcą na podstawie art. 55⁴ k.c., a wyłącznie odpowiedzialny stanie się dopiero w przypadku przejęcia długu, zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 519 i nast. k.c.

Podsumowanie

W przypadku zastrzeżenia w umowie, że przeniesienie wierzytelności wynikających z tej umowy wymaga zgody dłużnika (*pactum de non cetendo*), w celu skutecznego przeniesienia takich wierzytelności niezbęd-

również treść uzasadnienia nowelizacji kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r., dokonującej zmian w zakresie definicji pojęcia: „przedsiębiorstwo”: „Wszelkie umowy dotyczące przeniesienia przedsiębiorstwa przenoszą na nabywcę właśnie jego aktywa. Zobowiązania natomiast obciążają te aktywa i przejść na nabywcę bez zgody wierzyciela nie mogą.”. Uzasadnienie nowelizacji kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r. zostało zacytowane za S. Rudnickim (S. R u d n i c k i, [w:] S. D m o w s k i, S. R u d n i c k i, *Komentarz...*, s. 213).

⁴¹ Tak J. M o j a k, [w:] *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz do art. 450-1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2005, s. 151 i 176.

⁴² J. M o j a k, [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1-449¹...*, s. 282 i nast.

ne jest uzyskanie zgody dłużnika. Konieczność uzyskania zgody dłużnika dotyczy również przypadku, w którym wierzyciel zbywa przedsiębiorstwo, w skład którego wchodzi wierzytelności wynikające z analizowanej umowy. Do czasu uzyskania zgody dłużnika przedmiotowe wierzytelności nadal przysługiwac będą zbywcy przedsiębiorstwa (tj. dotychczasowemu wierzycielowi) i nie dojdzie do przeniesienia tych wierzytelności na nabywcę przedsiębiorstwa.

Analizując zagadnienie konsekwencji, jakie niesie za sobą zawarcie umowy, której przedmiotem jest przeniesienie wierzytelności z określonego stosunku prawnego bez wymaganej zgody drugiej strony tego stosunku prawnego (tj. dłużnika), należałoby się przychylić do stanowiska, że taka umowa jest dotknięta bezskutecznością. Przeniesienie wierzytelności nastąpi więc dopiero z chwilą uzyskania wymaganej zgody dłużnika, ze skutkiem wstecznym, tj. od dnia dokonania czynności prawnej obejmującej zbycie przedsiębiorstwa, a przynajmniej ze skutkiem od dnia uzyskania zgody dłużnika.

Odnosnie do zobowiązań związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, w związku z tym, że nie są jego składnikiem, przyjąć należy, iż nabywca przedsiębiorstwa nie przejmuje zobowiązań z mocy ustawy, w szczególności wyłącznie na podstawie czynności prawnej prowadzącej do zbycia przedsiębiorstwa. Do przejęcia zobowiązań związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, w tym zobowiązań wynikających z umowy cywilnoprawnej, której stroną jest zbywca przedsiębiorstwa, niezbędne jest zawarcie umowy o przejęcie długu, uregulowanej w art. 519 i nast. k.c. Zakładając, że umowa o przejęcie długu zawarta byłaby między dłużnikiem (zbywcą przedsiębiorstwa) a osobą trzecią (nabywcą przedsiębiorstwa), wymagałaby ona zgody drugiej strony umowy, której stroną dotychczas był zbywca przedsiębiorstwa (tj. wierzyciela) wyrażonej w formie pisemnej, pod rygorem nieważności.

Odrębnego rozważenia wymaga sytuacja, gdy druga strona określonej umowy, której stroną jest także zbywca przedsiębiorstwa, nie wyraziła w sposób jednoznaczny zgody na przeniesienie wierzytelności ani zobowiązań z niej wynikających, ale przyjęła do wiadomości informację o zbyciu przedsiębiorstwa i od tej chwili zaczęła wystawiać faktury VAT z tytułu świadczeń związanych z umową na rzecz nabywcy przedsiębiorstwa. Analizując orzecznictwo sądowe oraz poglądy doktryny prawniczej, spotkać

się można ze stanowiskiem, że faktura VAT może być traktowana nie tylko jako dokument o charakterze fiskalnym, którego sporządzenie niesie za sobą konsekwencje wynikające z przepisów prawa podatkowego, ale może wywoływać również określone konsekwencje na gruncie prawa cywilnego. Można więc argumentować, że druga strona umowy, której stroną jest również zbywca przedsiębiorstwa, wystawiając faktury na rzecz nabywcy przedsiębiorstwa, złożyła na piśmie oświadczenie woli obejmujące akceptację przeniesienia wierzytelności oraz zobowiązań wynikających z danej umowy, a w szczególności:

a) spełniony został wymóg wynikający z zastrzeżenia zawartego w umowie, zgodnie z którym przeniesienie wierzytelności wynikających z umowy wymaga pisemnej zgody dłużnika (art. 509 i następane k.c.),

b) spełniony został wymóg wynikający z art. 519 k.c. i art. 522 k.c., zgodnie z którym przeniesienie zobowiązań wynikających z umowy wymaga pisemnej zgody wierzyciela, która to forma zastrzeżona jest pod rygorem nieważności⁴³.

Przyjęcie, że wystawienie faktur jest równoznacznie z akceptacją przeniesienia wierzytelności oraz zobowiązań wynikających z danej umowy, uzależnione jest od stwierdzenia, czy faktury VAT zawierają oświadczenia woli ich wystawcy⁴⁴.

Niezależnie od powyższego, potwierdzenie okoliczności, że nabywca przedsiębiorstwa nabył wierzytelności przysługujące zbywcy przedsię-

⁴³ Wniosek, że faktura VAT może wywoływać również określone konsekwencje na gruncie prawa cywilnego, wynika w szczególności z następujących orzeczeń sądowych: wyrok SN z 5 kwietnia 2006 r., I CSK 189/05, (Lex nr 234905); wyrok SN z 6 lipca 2005 r., III CZP 40/05 (OSNC 2006, nr 5, poz. 84); wyrok SN z 23 lutego 2006 r., II CSK 131/05 (Lex nr 180199). Odmienne stanowisko wynika z następujących orzeczeń sądowych: uchwała SN z dnia 4 maja 1976 r., III CZP 17/76 (OSNC 1976, nr 10, poz. 209); wyrok SN z 20 lutego 2003 r., I CKN 7/01 (Lex nr 8383).

⁴⁴ Uwzględniając definicję określenia „oświadczenie woli” zawartą w art. 60 k.c., wystawienie przez drugą stronę umowy, której stroną dotychczas był także zbywca przedsiębiorstwa, faktury VAT oraz doręczenie jej nabywcy przedsiębiorstwa mogłoby zostać zakwalifikowane jako takie zachowanie się, które ujawnia jego wolę w zakresie akceptacji przeniesienia wierzytelności oraz zobowiązań wynikających z danej umowy. Założenie, zgodnie z którym poprzez wystawienie faktury dochodzi do złożenia oświadczenia woli w rozumieniu art. 60 k.c., nie jest jednak założeniem, które nie budzi żadnych wątpliwości. Por. głosę J. Kuropatwińskiego do wyroku SN z dnia 5 kwietnia 2006 r., I CSK 189/05 (OSP 2007, nr 5, poz. 63).

biorstwa na podstawie określonej umowy za zgodą jej drugiej strony, może nastąpić także poprzez sporządzenie umowy (porozumienia) w formie pisemnej, której stronami będą: zbywca przedsiębiorstwa, nabywca przedsiębiorstwa oraz druga strona umowy wiążącej dotychczas zbywcę przedsiębiorstwa. Analizowane porozumienie mogłoby zostać potraktowane również jako w pełni skuteczna czynność prawna o charakterze rozporządzającym, prowadząca do przeniesienia analizowanych wierzytelności, w sytuacji gdyby uzasadnione było kwestionowanie ważności wcześniej podjętych czynności prawnych zmierzających do przeniesienia tych wierzytelności, z uwagi to, że w chwili ich podjęcia brak było wymaganej zgody drugiej strony umowy wiążącej dotychczas zbywcę przedsiębiorstwa.

Powyższe rozważania można odnieść odpowiednio do zbycia tzw. „zorganizowanej części przedsiębiorstwa”, w skład której wchodzi również prawa (wierzytelności) wynikające z umowy cywilnoprawnej⁴⁵.

Podsumowując rozważania zawarte w niniejszym artykule, uwzględnienia wymaga także stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w analizowanej wcześniej uchwale z dnia 25 czerwca 2008 r., zgodnie z którym przy zawarciu umowy zbycia przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c., poza ograniczeniami dopuszczalności przeniesienia poszczególnych składników tego przedsiębiorstwa wynikającymi z przepisów ustawy lub zastrzeżenia umownego, uwzględnić trzeba tego rodzaju ograniczenia, mające swoją podstawę we właściwości zobowiązania⁴⁶.

⁴⁵ Analizując zagadnienie zbycia tzw. „zorganizowanej części przedsiębiorstwa” trzeba jednak wziąć pod uwagę, że kodeks cywilny nie definiuje w żadnym ze swoich przepisów „zorganizowanej części przedsiębiorstwa”. Definicje tego określenia można jednak znaleźć w innych aktach prawnych. Wśród obecnie obowiązujących aktów prawnych definicję pojęcia „zorganizowana część przedsiębiorstwa” znaleźć można w art. 4a pkt 4 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 ze zm. Pojęciem „zorganizowanej części przedsiębiorstwa” lub innej zorganizowanej części mienia, ustawodawca posługuje się także m.in. w przepisach ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60, ze zm.), ustawy z dnia 3 czerwca 2005 r. o szczególnych uprawnieniach Skarbu Państwa oraz ich wykonywaniu w spółkach kapitałowych o istotnym znaczeniu dla porządku publicznego lub bezpieczeństwa publicznego (Dz.U. Nr 132, poz. 1108 ze zm.), ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.) oraz ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.).

⁴⁶ Por. wyrok SN z dnia 23 marca 2000 r., II CKN 863/98 (OSNC 2000, nr 10, poz. 183).